

Førlighet, semantikk og akuttnevrologi

Ordet førlighet bør unngås i akuttmedisinsk sammenheng. Det kan misforstås.

Førlighet betyr ifølge ordboken «evne til full bevegelighet» (1). Ordet kommer av adjektivet *før*, fra norrønt *fórr* = «i stand til å fare; dugelig; farbar», på norsk *før* = «framkommelig; skikket, i stand til, sprek» (2). Det gjenfinnes i uttrykk som arbeidsfør og skrivefør. I medisinen handler redusert førlighet om nedsatt bevegelsesevne (dvs. evne til å *føre* seg) som følge av kraftsvek-kelse av en del av kroppen, typisk armer eller ben. *Vanførhet* eller *uførhet* vil si inva-liditet, å ha dårlig funksjonsevne (3).

I Norge har vi hatt flere vanføre hjem. Den private institusjonen Sophies Minde ble opprettet i 1892 som arbeidsskole for vanføre. Skolen ga undervisning i ulike håndverksfag, skriving og regning. Mange av elevene var poliorammet, men langt fra alle. I ettertid er skolen blitt oppfattet som et epokegjørende initiativ for vanføre i Norge. Det er også grunn til å nevne at den første lov om hjelp til blinde og vanføre kom i 1936 (4).

Førlighet – sensibilitet eller bevegelighet?

Det er svært vanlig at ords betydning for-skyves over tid. Vår erfaring er at det er

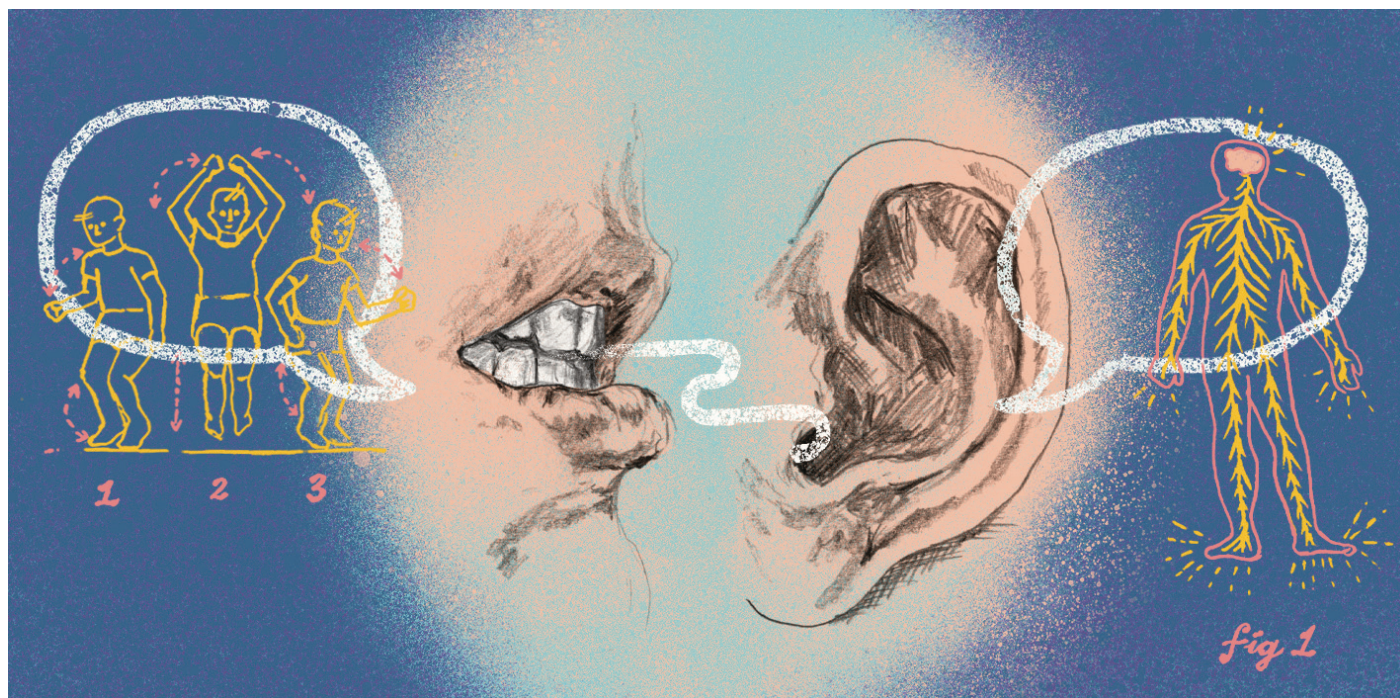
blitt stadig mer utbredt å knytte begrepet førlighet til sensibilitet, og da spesifikt til smerte- og berøringssans i hud. Dette reflekteres blant annet av det faktum at den feilaktige stavemåten «følighet» ses nokså hyppig. Ved søk i Norwegian Web as Corpus, en samling tekster (korpus) fra domenet. no, fikk vi 153 treff på «førlighet» og 19 på «følighet» (5).

Det er flere faktorer som gjør ordet førlig-het utsatt for omtolkning. For det første tror vi at ordet *før*, i betydningen «i stand til å bevege seg», ikke er så godt kjent for folk flest lenger, selv om motsetningen (anto-nymet) *ufør* er mye brukt. Men kanskje var betegnelsen *ufør* tidligere mer knyttet til nedsatt motorisk funksjon enn det som er tilfellet i dag, der mange er uføretrygdet uten å ha noen synlig motorisk dysfunksjon. For det andre ligger «førlig» lydmessig nær «følig». Ikke alle norsktalende skiller mel-lom «l» i ord som «stilig» og «rødlig» og en l-aktig lyd i ord som «sirlig» og «rørlig». De har den samme lyden i «rødlig» som i «rørlig» (6,7), slik at disse ordene ikke lar seg skille ved hjelp av uttalen i mange norske dialekter. Dermed vil «førlig» opp-fattes som «følig», et ord som høres ut som

det har med verbet «føle» å gjøre, ikke med adjektivet «før».

Et eksempel på en slik semantisk for-skyvning på en slik semantisk for-skyvning av ordet førlighet fant vi i et nettoppslagsverk i omtalen av multipel sklerose: «De vanligste symptomene er nedsatt førlighet, dårlig syn, lammelser og koordinasjonsvansker» (8). Her ser vi at lammelse oppfattes som noe annet enn nedsatt førlighet.

Ulik forståelse av semantikken bak ordet førlighet kan i nevrologisk sammenheng ha avgjørende betydning for vurdering av hastegrad og pasientens behov for spesia-listvurdering. Vi har opplevd at legevakt-legen har beskrevet nedsatt førlighet og med det ment akutt sensibilitetsnedsettelse, mens vakthavende nevrolog har oppfattet tilstanden som akutte pareser. En akutt *kraftsvekkelse* vil kunne føre til utrykning med luftambulans under mistanke om hjerneslag, mens en pasient med *nummen-hetsfølelse* ofte vil kunne håndteres i pri-mærhelsetjenesten eller ved en planlagt poliklinisk time hos nevrolog. Pasienter kan fortelle legen at de har mistet «følel-sen» i en arm eller et ben. Det er da viktig å få en nærmere beskrivelse av hva pasien-

Illustrasjon: Sylvia Stølan

ten legger i dette: parese, sensibilitetsnedsettelse eller andre symptomer.

Sverre Myren

sverre@myren.nu

Avdeling for nevrologi og klinisk nevrofysiologi
St. Olavs hospital

Marit Julien

Nordiska språk, Språk- og litteraturcentrum
Lunds universitet

Geir Bråthen

Avdeling for nevrologi og klinisk nevrofysiologi
St. Olavs hospital

og

Institutt for nevromedisin

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Sverre Myren (f. 1986) er lege i spesialisering i nevrologi.

Marit Julien (f. 1958) er professor i nordiske språk og dosent i allmenn lingvistik.

Geir Bråthen (f. 1964) er avdelingsjef, førsteamanuensis og spesialist i nevrologi.

Litteratur

1. Førlighet. I: Norsk ordbok. www.ordnett.no/search?search=F%C3%B8rlighet&lang=no (15.5.2015).
2. Bjorvand H, Lindeman FO. Våre arveord: etymologisk ordbok. Oslo: Novus forlag, 2000: 272. www.nb.no/nbsok/nb/509a6797bc64ca05243a2c7259edf431.nbdigital?lang=no#273 (20.9.2015).
3. Uførhet. I: Bokmål rettskrivningsordbok. www.ordnett.no/search?search=uførhet&lang=no (21.9.2015).
4. Schiøtz A. Det offentlige helsevesen i Norge 1603–2003: Folkets helse – landets styrke 1850–2003. Bd. 2. Oslo: Universitetsforlaget, 2003: 404.
5. Norwegian Web as Corpus. Søkeord «førlighet» og «følighet». www.hf.uio.no/itn/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/nowac/ (15.7.2015).
6. Endresen RT. Fonetikk: ei elementær innføring. Oslo: Universitetsforlaget, 1988: 64.
7. Moen I, Simonsen HG. Likvider i østnorsk: fire urokråker? I: Røynealand U, Enger H-O, red. Fra holtjaR til holting: språkhistoriske og språksosiologiske artikler til Arne Torp på 70-årsdagen. Oslo: Novus forlag, 2012: 223.
8. Multipel sklerose. I: Wikipedia. https://no.wikipedia.org/wiki/Multipel_sklerose (15.5.2015).

Mottatt 18.8. 2015, første revisjon innsendt 30.10. 2015, godkjent 3.11. 2015. Redaktør: Erlend Hem.

Publisert først på nett.